

SATU JAATINEN

Kuninkaallisessa seurassa

Vapaasti jaettava

**LUKU-
NÄYTE**

ROJALISTIN KÄSIKIRJA

DOCENDO

*"Kuningasperhettä ei pidä kasvattaa
liian suureksi, se olisi heikkous
ennemmin kuin vahvuus."*

Kuningatar Viktoria, 1874

SATU JAATINEN

Kuninkaallisessa seurassa

ROJALISTIN KÄSIKIRJA

DOCENDO

Copyright © Satu Jaatinen ja Docendo Oy 2020

Tämän teoksen tekstin ja kuvien jäljentäminen ilman lupaa painamalla, monistamalla, skannaamalla tai muilla tavoin kielletään tekijänoikeuslain mukaisesti.

Kuvat: iStockphoto, SA-kuva-arkisto, Helsingin kaupunginmuseo, Pixabay
Ulkoasu ja taitto: Jyri Alanne, Viestintä kreivi Oy, Ristiina

Kustantaja:

Docendo Oy, Jyväskylä

Puh. 044 7270 250

info@docendo.fi

www.docendo.fi

ISBN 978-952-291-740-9

Painopaikka: Baltoprint, Liettua 2020

Sisällys

ARVOJÄRJESTYS 11

Monarkisti vai rojalisti 11 • Ritarilaitos 14 • Vaakunat 26 • Regaalit 34

VALLAN NÄYTTÄMISEN TAITO 57

Aateliston arvot ja merkit 62 • Kuninkaalliset kasvot 75 • Henkinen johtaja 85
Joukkojen johtaja 90 • Majesteettirikos 95 • Johtamisen tuomat pelot 98

HOVI 103

Ihailun ja palvelun instituutio 103 • Linnat 112 • Hovihankkijat 122
Kuninkaallisen pöydän äärellä 124 • Kuninkaalliset tavat 136

RUNINKAALLISEN ELÄMÄNKAAREN VAIHEITA 143

Puolison etsintä 143 • Häät 155 • Rakastajattaret 169 • Sairaudet 176
Lapsuus 178 • Kruunajaiset 187 • Kuninkaalliset nimet ja numeroinnit 198
Kahdesti haudatut 206

HALLITSEMISEN VAIKEUS 219

Monarkin monet kompastuskivet 219 • Kansallispäivä ja itsenäisyyspäivä 223
Monarkin parhaat ystävät 230
Kruunusta luopuneita ja arvonsa menettäneitä 236
Kuningattaren rooli 242 • Kuolemattomuus 249
Kelvolliset hallitsijat 255

KUNINKAALLISEN ELÄMÄNKAAREN VAIHEITA

Puolison etsintä

Kuninkaalliset ovat vuosisatojen ajan avioituneet vain keskenään. Tästä on ollut heille sekä hyötyä että haittaa. Hyötyihin on laskettu vallan ja omaisuuden keskittyminen, mehevät myötäjäiset ja mahdollinen liittolaisuus toisen monarkin kanssa. Kuningasperheisiin syntyneet lapset ovat suoraan nostaneet hallitsijan arvoa, koska lasten kautta hänellä on ollut mahdollisuus hankkia vaikutusvaltaa myös hovinsa ulkopuolelta. Hoviin syntyneen lapsen on myös automaattisesti oletettu osaavan hovien käyttäytymismallit. Jotkut prinsessat jopa kasvatettiin tulevan puolisonsa hoveissa, esimerkiksi Itävallan prinsessa Marie Antoinette, joka lähetettiin 13-vuotiaana Ranskan hoviin, jotta hän oppisi kielen ja tutustuisi tulevaan kotiinsa.

Madame de Pompadour (1721–1764) oli kuningas Ludvig XV:n rakastajatar ja myös hänen läheinen ystävänsä, joka asui kuninkaan makuuhuoneen yläpuolella.

Marie Antoinette (1774-1792) lähetettiin Wienistä Ranskan hoviin Versaillesiin jo nuorena oppimaan kieltä ja tapoja. Hänestä ei kuitenkaan koskaan tullut suosittua ja kansa piti häntä avioliitosta ja lapsista huolimatta aina itävaltalaisena.

Kuninkaallisten keskinäisten naimakauppojen huonot puolet ovat olleet kauaskantoisia. Pitkittynyt sisäsiittoisuus on johtanut ruumiillisiin ja henkisiin sairauksiin sekä madaltuneeseen hedelmällisyyteen, puhumattakaan siitä, miten rakkaudettomia nämä usein alaikäisinä ja ilman tunnesidettä solmitut liitot ovat pahimmillaan olleet. Avioliittojen pohjana eivät usein ole olleet henkilöt ja heidän yhteensopivat luonteensa, vaan liittoja solmittaessa puoliset ovat olleet pääsääntöisesti oman valtionsa edustajia ja neuvottelujen kauppatarvara. Useissa tapauksissa kuninkaalliset avioliittoneuvottelut eivät päättyneet, jos toinen suunnitellun avioliiton osapuolista sattui kuolemaan. Menehtyneen osapuolen paikalle nostettiin vain tällöin sisarusparven seuraava jäsen.

Poliittisten perusteiden lisäksi myös raha on vaikuttanut kuninkaallisiin liittoihin. Saksalainen prinsessa Sophia Dorothea naitettiin vuonna 1682 serkulleen George Louisille, vaikka Sophia oli pyörtnyt kauhusta nähtyään tulevan miehensä ensi kerran. Hän pyörtyi vielä toistamiseen nähtyään tulevan anoppinsa. Sulhasen perhe oli kuitenkin avioliittoon hyvin tyytyväinen, sillä he saivat sen ansiosta myötäjäisinä 100 000 hopeataalera eli nykyrahassa yli 2,5 miljoona puntaa vuodessa. Puolisot eivät välittäneet toisistaan, ja kummallakin oli avioliiton ulkopuolinen suhde. Tilanne muuttui hankalaksi, kun George Louis vuonna 1714 valittiin Englannin kuninkaaksi. Valtaistuimelle oli ollut ehdolla kymmeniä katolilaisia perillisiä, mutta koska hallitsijaksi haluttiin protestanttista uskoa tunnustava kuningassuvun jäsen, saksalainen George Louis voitti yllättäen kilpailun ja otti paikkansa englantilaisena kuningas Yrjö I:nä. Sophiia ei kuitenkaan koskaan kruunattu kuningattareksi, koska hänen katsottiin aviorikokseensa kautta hyljänneen aviomiehensä. Niinpä hänet erotettiin perheestään ja mää-

Kruununprinsessa Victoria ja ensimmäinen ruotsalaissyntyinen kruununperijän puoliso satoihin vuosiin, prinssi Daniel.

rättiin loppuäkseen asumaan saksalaiseen linnaan, toki elatusmaksun turvin. Tulevan kuninkaan aviorikokset eivät aiheuttaneet kummempia toimenpiteitä.

Kuninkaallisten puolisoiden etsiminen on ollut Euroopan laajuista peliä, jossa panokset ovat vaihdelleet jatkuvasti. Ruotsin kruununprinssi Oskar lähetettiin vuonna 1822 yksityiselle kiertomatkalle Euroopan hoveihin. Mukanaan hänellä oli 125 000 riikintaaleria eli nykyrahassa noin miljoona euroa ja isänsä tarkkaan laatima lista, joka sisälsi kaikkiaan 38 prinsessan nimet. Kaikki nämä neidot Oskarin oli käytävä läpi ja valittava heidän joukostaan tuleva puolisonsa. Isä oli luonnollisesti asettanut prinsessat jo valmiiksi suositeltavuusjärjestykseen. Kärjessä oli Tanskan prinsessa, jota seurasi kolme saksalaista prinsessaa. Valituksi tuli listan numero kaksi, Leuchtenbergin prinsessa Joséphine. Prinsessan isä oli Napoleonin ensimmäisen vaimon, keisarinna Joséphinen poika tämän ensimmäisestä avioliitosta. Lähtiessään Ruotsiin nuori morsian toi mukanaan isoäidiltään perimänsä kuuluisan kameediadeemin kaula- ja rannekoruineen. Kameediadeemi on sen jälkeen nähty usean Ruotsin hovin morsiamen kutreilla. Esiäitinsä diadeemia häissään käyttänyt Ruotsin kruununprinsessa Victoria on siis Ranskan keisarinnan jälkeläinen.

Ruotsin kuningatar Joséphine ei ollut ensimmäinen prinsessa, joka tuli valituksi puolisoskandidaattien listalta. Prinsessoja oli listattu aikaisemminkin, ja näissä listauksissa sijoituksiin vaikuttivat uskontokunta (katolinen vai protestantti), suvun varallisuus (köyhät eivät olleet hyviä liittolaisia), vallassa olon pituus (suvun ensimmäisen hallitsijan kohdalla oli aina vallankaappauksen riski) ja prinsessan ikä (25 vuotta alkoi hipoa jo yläikärajaa). Luonne, koulutus ja ulkonäkö tulivat näiden ominaisuuksien jälkeen. Ranskan alaikäinen kuningas Ludvig XV oli jo kihlattu Espanjan prinsessa Maria Anne Victoirelle, mutta kun

nuori kuningas sairastui vakavasti, heräsi huoli siitä, ettei hän ehkä ehtisikään morsiamensa kanssa naimisiin ja hankkimaan lasta, valittu morsian kun oli vasta seitsenvuotias. Tiedettiin, että kuningas oli jo saavuttanut puberteetin (mikäpä hoveissa pysyisi salaisuutena), ja niinpä pikkuprinsessa palautettiin Espanjaan ja aloitettiin pikainen synnytysikäisen puolison etsintä. Euroopan prinsessoista tehtiin 99 nimeä kattava lista, josta 15-vuotiaan kuninkaan puolisosksi valikoitui lopulta Puolan 22-vuotias prinsessa Maria. Kuninkaallinen tavoite saavutettiin, Maria nimittäin synnytti Ludvigille 10 lasta.

Prinsessat avioituivat nuorina vielä pitkälle 1900-luvulle asti. Kreikan nuori kuningas Konstantin oli 1960-luvulla rakastunut Tanskan tuolloin vielä alaikäiseen prinsessa Anne-Marieen ja matkusti Kööpenhaminaan pyytääkseen prinsessan kättä tämän isältä, kuningas Fredrik IX:ltä. Laivastossa uraa tehnyt Tanskan kuningas luuli purjehduksessa olympiakultaa voittaneen Konstantinin tul-

Monacon ruhtinatar Grace Kelly avioitui ilman tiaraa ja lainasi myöhemmin tiaroita pariisilaisilta jalokivitaloilta.

leen keskustelemaan hänen kanssaan aivan muista asioista, ja kun Konstantin pyysikin nuoren prinsessan kättä, Fredrik järkyttyi niin, että työnsi hätäantyneenä Konstantinin lähimpään komeroon ja lukitsi hänet sinne. Kuninkaan kerrottua asiasta vaimolleen kuningatar Ingridille, kuningatar kehotti Fredrikiä vappauttamaan tulevan vävypojan komerosta ja avaamaan heille kaikille samppanjapullon. Pari meni naimisiin vuonna 1964 Anne-Marien tultua täysi-ikäiseksi ja kääntynyt ortodoksiseen uskoon.

Tavallisten, aatelittomien henkilöiden kanssa avioituminen on tullut mahdolliseksi vasta 1900-luvun puolenvälin jälkeen. Sitä ennen valinta on pitänyt tehdä rajoitetusta määrästä omaan kastiin kuuluvia ehdokkaita. Kuninkaalliset itsekin tiesivät, mistä joukosta heidän oli valintansa tehtävä, ja ehdokkaita arvioitiin ja heistä keskusteltiin säälimättä. Englannin kuningatar Alexandra kuvasi siskonsa Thyran miestä, 1800- ja 1900-luvun vaihteessa elänyttä saksalaista Hannoverin prinssiä Ernst Augustia ”rumimmaksi mieheksi, joka koskaan on elänyt”. Kuvailu oli ehkä hieman yliampuva. Ernst August oli silmälasipäinen prinssi, jolla sattui vain olemaan hyvin pitkä kaula ja hyvin kapeat olkapäät, mikä johti siihen, etteivät mitkään vaatteet istuneet hänen yllään hyvin.

Hannoverin prinssit ovat olleet Ernst Augusteja viidessä polvessa. Suku tuli nykypolville tunnetuksi, kun Ernst August numero neljä avioitui Monacon prinsessa Carolinen kanssa vuonna 1999. Avioliitosta samana vuonna syntynyt tytär, prinsessa Alexandra, on isänsä sukujuurien ansiosta Grimaldin ruhtinasuvun siniverisin jäsen. Hän on Monacon ruhtinassuvun lisäksi sukua niin Saksan, Tanskan kuin Englanninkin kuninkaallisille.

Monacoa hallitseva Grimaldin suku ei ole ollut kovinkaan tarkka sukuun naitavien jäsenten kuninkaallisesta syntyperästä. Pääasia on ollut, että suku on

Hovissa esitelty debytantti sai luvan osallistua juhlakauden aikana 60 juhlaan, 50 tanssiaisiin ja 30 päivällisille.

saatu jatkumaan ja ruhtinaskunnan ole-massaolo turvattua. Nykyisen ruhtinaan, Albert II:n, isoäiti syntyi Monacon prinssi Louisin ja yökerholaulajatar Marie Juliette Louvetin suhteesta vuonna 1898. Louis adoptoi tyttärensä Charlotten myöhemmin, jotta ruhtinaskunnalle saatiin virallinen kruununperijä. Charlotte puolestaan synnytti tulevan ruhtinas Rainier III:n, joka avioitui amerikkalaisen näyttelijätären Grace Kellyn kanssa vuonna 1956.

Morsiusesittelyt

Bysantin hovissa oli vallalla tapa, jossa hallitsija valitsi vaimonsa hänelle esiteltyjen nuorten ylhäisönaisten joukosta. Tämä tapa siirtyi myöhemmin myös Venäjän ruhtinaskuntaan. Hovin vanhemmat naiset tarkastivat morsiosehdokkaiden ruumiinrakenteen ennen hallitsijan lopullista valintaa, jotta voitiin olla varmoja, että tuleva hallitsijan puoliso oli kyvykäs synnyttämään. Tapa poistui käytöstä Pietari Suuren ryhdyttyä länsimaistamaan valtakuntaansa.

Kaarle Suuren poika, frankkien kuningas Ludvig Hurskas, järjesti hovissaan morsiuksesittelyn vuonna 819. Kuninkaan ensimmäinen vaimo oli kuollut edellisenä vuonna, ja nelikymppinen kuningas päätti mennä uudelleen naimisiin. Hoviin tuoduista yläluokan neidoista voiton vei Judith Baijerilainen, kertoman mukaan nuori ja kaunis neito, jonka vanhemmat sattuivat sopivasti hallitsemaan Ludvigin valtakunnan itäisiä osia.

Debytantit

Nuoria, avioitumisikään tulleita yläluokkaisia naisia on ollut monissa maissa tapana esitellä yläluokan jäsenille. Parhaassa tapauksessa neidot esiteltiin hovissa asti. He saapuivat tietynä juhlapäivänä palatsiin, jossa heidän nimensä huudettiin läsnöille ja he tekivät kukin vuorollaan hoviniiauksen hallitsijan edessä. Debytantin piti kutsun saadakseen olla jonkun aikaisemmin esitellyn naisen suosittelu. Englannissa debytanttien asuun kuului pitkä valkoinen puku, kukkakimppu ja laahus, eli kyseessä oli kymmenien tulevien yläluokkaisten morsianten katsastustilaisuus. Debytoinin jälkeen nuoren naisen oli sallittua osallistua hovin tanssiaisiin ja seurapiiritilaisuuksiin. Debytanttien kutsumanimi tuli ranskan kielen sanasta *début*, joka tarkoittaa alkua.

Debytanttitanssiaisia järjestetään edelleen Englannissa, Yhdysvalloissa, Itävallassa ja Australiassa. Erikoislaatuisimmat debytanttijuhat ovat Englannissa yhä edelleen järjestettävät kuningatar Charlotten syntymäpäivätanssiaiset. Juhat vietettiin ensimmäisen kerran vuonna 1870 silloisen kuningattaren Charlotten syntymäpäivän kunniaksi, ja juhlien tuotto käytettiin uuden sairaalan perustamiseen. Nykyään tilaisuuden ajatuksena on edustamisen ja käytöstopojen opettelu, ja koska kuninkaalliset eivät enää osallistu tilaisuuteen, debytantit niaavat syntymäpäiväkakulle. Debytanttitanssiaiset alkavat hitaalla parikävelyosuudella (*promenade*), josta on otettu vaikutteita sekä yhdysvaltalaisen lukioiden prom-juhliin että suomalaisten lukioiden vanhojen tansseihin.

Kielletyt rakkaudet

Joskus myös kuninkaallisten välillä oli kiellettyä rakkautta. Kuningatar Viktorian pojanpoika, prinssi Victor Albert otti ja rakastui katolilaiseen prinsessa Hélèeen vuonna 1890. Victorin esi-isien kohellusten vuoksi Englannissa oli kuitenkin vallalla laki, jonka mukaan hallitsija ei saanut avioitua katolista uskoa tunnustavan henkilön kanssa eikä kasvattaa lastaan katoliseen uskoon. Englannin hallitsija kun oli samalla myös anglikaanisen kirkon päämies. Rakastunut nuoripari vetosi asiassa ensin Victorin isoäitiin, kuningatar Viktoriaan, joka antoi luvan avioitumiselle kuultuaan, että Victor oli Hélènen vuoksi valmis jopa luopumaan kruununperimyksestään. Englannin pääministeri ei kuitenkaan ollut yhtä ymmärtäväinen, ja niinpä Hélène vetosi asiassa paaviin, mutta turhaan. Murtunut nuoripari päätti erota, ja kolmen kuukauden kuluttua Victor kosi välinpitämättömästi ja isoäitinsä vaatimuksesta pikkuserkkuaan, prinsessa Marya. Liitto ei kuitenkaan koskaan toteutunut, koska Victor sairastui ja kuoli kolme kuukautta kihlauksesta. Prinssin hautamuistomerkin sivuun kaiverrettiin ”Helene”. Sulhasensa menettänyt prinsessa Mary ei paheksunut tätä, koska myös hän oli pitänyt kovasti Hélènestä.

Toinen kiellettyyn rakkauteen langennut oli Saksi-Coburg-Gothan prinsessa Victoria Melita, joka rakastui vuonna 1891 venäläiseen serkkuunsa ruhtinas Kirilliin. Venäläistä ortodoksia ei pidetty Victorialle sopivana puolisona, ja hänet painostettiin naimisiin toisen serkkunsa, homoseksuaalin Hessen prinssi Ernst Louisin kanssa. Liitto ei ollut onnellinen, ja Victoria aneli sukuaan myöntämään hänelle luvan avioeroon. Vuonna 1901 hän sai lopulta suuren kohun saattelemana eron ja avioitui Kirillin kanssa vuonna 1905. Ernstin sisar, Venäjän tsaaritar Alexandra ei sulattanut avioeroa, puheita veljensä homoseksuaalisuudesta eikä Victorian uutta liittoa. Kirill menetti kuninkaalliset arvonimensä, ja nuoripari sai vuosiksi porttikiellon Venäjälle. Aviopari palasi Venäjälle vuonna 1908,

mutta joutui pakenemaan vallankumouksen puhjettua. Perhe pakeni Suomeen, ja heidän poikansa Vladimir syntyi Porvoossa vuonna 1917. Vladimirin perilliset kutsuvat itseään edelleen Venäjän suuriruhtinaiksi.

Vuonna 1888 avioitunut Ruotsin prinssi Oscar Bernadotte oli ensimmäisiä päänsä pitäneitä ja rakkauden vuoksi kruununperimyksestä luopuneita prinssejä. Oscar rakastui veljensä vaimon, kruununprinsessa Victorian hovineitton Ebba Munck af Fulkilaan. Ebban suku oli peräisin Suomesta, ja sukua pidettiin aatellisena, vaikka se ei sitä itse asiassa ollut. Ruotsin ritarihuoneella tapahtuneen kirjausvirheen vuoksi sukuhaara oli merkitty väärään Munck-sukuun kuuluvaksi, mutta kun virhe myöhemmin huomattiin, se päätettiin jättää korjaamatta.

Ebban oletettu aatellarvo teki hänestä sopivan hovineidoksi, mutta ei sentään prinssin vaimoksi. Romanssin paljastuttua kuninkaanlinnassa alkoi valtava metakka. Ebba erotettiin välittömästi ja häntä ryhdyttiin naittamaan ulkomaille. Oscarin isä, kuningas Oskar II kielsi poikaansa puhumasta tai edes kirjoittamasta sanaakaan Ebballe kahteen vuoteen. Mikään ei auttanut, ja kuninkaallisten itkujen, pyyntöjen ja kiroilujen jälkeen nuoripari sai avioitumisluvan. Kuningas oli tätä ennen vannottanut jäljellä olevia naimattomia poikiaan siitä, että nämä eivät ikinä tekisi mitään yhtä hölmöä. Oscarilta vietiin kaikki hänen arvonimensä, ja vuonna 1888 pari matkusti Englantiin Oscarin äidin ystävän luo vihityttämään itsensä. Oscarin naimattomat veljet tulivat paikalle, mutta muu perhe jättyi pois juhlista. Varsinkaan kruununprinsessa Victoria ei pitänyt ajatuksesta, että hänen entinen palvelijattarensa oli yhtäkkiä hänen kälynsä.

Kuningashuone suhtautui nuoreenpariin nihkeästi, mutta Ruotsin kansa rakasti heitä. Pariskunta asettui asumaan Tukholmaan, ja he saivat viisi lasta. Perhe oli hyvin uskonnollinen, mikä huolestutti kuningasta. Hän edusti luterilaisista kirkkoa ja joutui pyytämään herätysliikettä edustanutta poikaansa harjoittamaan uskoaan matalalla profiililla.

Oscar sai Ebbansa, mutta 1300-luvun Portugalissa prinssin ja hovineidon rakkaustarina ei päättynyt yhtä onnellisesti. Portugalin kruununprinssi Pietari naitettiin vuonna 1340 espanjalaiselle aatelistaiselle Costanza Manuelille. Costanza toi uuteen hoviin saapuessaan mukanaan hovineitonsa Inês de Castron. Tuore aviomies rakastui välittömästi vaimonsa palvelijattareen eikä suostunut isänsä, kuningas Alfonso IV:n, vaatimuksista huolimatta luopumaan rakastetustaan. Viiden vuoden kuluttua Costanza kuoli, mutta Alfonso ei edelleenkään hyväksynyt poikansa suhdetta ja karkotti Inêsin hovista. Pari jatkoi silti suhdettaan ja meni naimisiin. Lopulta kuningas lähetti miehensä murhaamaan Inêsin, ja hänet mestattiin lapsensa nähden. Alfonso kuvitteli poikansa nyt tottelevan häntä, mutta julma teko aiheuttikin sisällissodan Alfonso ja Pietarin välillä ja voittajaksi selvisi Pietari. Surullinen rakkaustarina on synnyttänyt monia maalauksia, sävellyksiä ja näytelmiä, ja eräässä niistä kerrotaan, että Pietari olisi kuninkaaksi tultuaan nostanut Inêsin haudasta, kiinnittänyt tämän pään takaisin ruumiiseen, pukeutunut tämän kuningattareksi ja istuttanut ruumiin valtaistuimelle vastaanottamaan hovilta kuningattarelle kuuluvia kunnianosoituksia.

Kuningatar Elisabethin
häöpukuun kirjailtiin
10 000 koristehelmeä
vuonna 1947.

Häät

Kuninkaalliseen sukuun kihlautuminen on tarkoittanut valtavaa elämänmuutosta. Kun edesmenneen Englannin kuningataräidin, skotlantilaisen lady Elizabeth Bowes-Lyonin kihlaus prinssi Albertin, tulevan Yrjö VI:n kanssa julkistettiin vuonna 1923, eräs lehtimies päätti kokeilla onneaan ja koputti Bowes-Lyonien kodin, Glamisin linnan ovelle. Hän yllätyksekseen tuore morsian otti hänet vastaan ja rupatteli lehtimiehen kanssa avoimesti tulevista appivanhemmistaan ja siitä, että hänen sullhastaan kutsutaan perheen kesken Bertieksi. Ällistynyt lehtimies kirjoitti kaiken ylös ja julkaisi jutun, joka levisi koko saarivaltakuntaan. Jutun näkivät myös tulevat appivanhemmat, jotka eivät Elisabethin avoimuudesta ilahuneet. Vahingosta viisastuneena kuningataräiti ei koko pitkän loppuelämänsä aikana antanut enää yhtä ainoata lehtihaastattelua.

Kuninkaalliset morsiamet astelevat nykyään alttarille valkoisissa. Tapa vaikiintui 1800-luvulla kuningatar Viktorian hääasun myötä. Pienikokoinen kuningatar halusi pukeutua häissään väriin, joka toisi häntä esiin suuren ihmismassan keskeltä. Aikaisempina vuosisatoina morsiamet olivat pukeutuneet miten itse halusivat, ja suosituimpia hääasun värejä olivat olleet musta ja sininen.

Kautta aikojen kuuluisin kuninkaallinen hääasu on lady Diana Spencerin kesällä 1981 käyttämä muhkea häämekko kahdeksanmetrisine laahuksineen. Häiden kenraaliharjoituksissa Dianan farkkuihin oli kiinnitetty laahuksen mittainen lakana, jotta voitiin harjoitella liikkumista kirkossa. Kun harjoituksia vietiin läpi St. Paulin katedraalissa, oli Lontoon keskustaan kerääntynyt jo suuri määrä juhlijointa. Liikenneuhkat aiheuttivat sen, että morsiusneitona toiminut nuori India Hicks jäi illalla jumiin Lontoon keskustaan eikä päässyt kotiinsa yöksi. Kuningatar Elisabetin sisar prinsessa Margaret lupasi tällöin majoittaa hänet luonaan Kensingtonin palatsissa. Hicksin vanhemmat olivat tästä innoissaan, mutta India itse ei pitänyt kokemusta kovinkaan kuninkaallisena. Prinses-

FAIRY TALE WEDDING

Millions share happiness of sparkling couple

On a day and evening full of pageantry, the Prince and Princess of Wales were united in Holy Trinity Church, in Windsor, with 100 million eyes watching on television screens and millions more watching on radio.

Queen's enchanted glance

The Queen's face was a picture of joy and pride as she watched the wedding of her son and daughter-in-law. Her eyes were fixed on the bride and groom as they stood before the altar.

The bride and groom, surrounded by guests and the Queen and Prince Philip, were seen on television screens and radio.

BANISADH FLEES

34 Banisadh flees from the island of Sumatra, Indonesia, after a volcanic eruption. The island is now a wasteland of ash and lava.

OBSERVER

2 AUGUST 1981

ROYAL WEDDING SPECIAL DOUBLE ISSUE

DRINKS CAPED TO APPEAR WITHIN FIVE HOURS

Prinsessa Dianalle suunniteltiin toinenkin hääpuku siltä varalta, että virallisen puvun yksityiskohdat olisivat vuotaneet lehdistölle.

sa nimittäin majoitti hänet pieneen palvelijanhuoneeseen ja tarjosi hänelle iltatoimia varten lainaksi omaa hammasharjaansa.

Euroopan historiaan jääneiden kuninkaallisten häiden joukkoon kuuluvat elokuussa 1572 järjestetyt Ranskan prinsessa Margaretan häät Bourbonin herttua Henrik Navarralaisen kanssa. Nuori ja katolinen prinsessa oli suostunut ai-noastaan äitinsä ja veljensä pakottamana naimaan vanhemman ja protestanttisen herttuan. Prinsessa ei tiennyt, että hänen äitinsä kuningatar Katariina de' Medici oli suunnitellut aiheuttavansa häiden varjolla mellakoita ja hankkiutuvansa näin eroon Ranskan vaikutusvaltaisista protestanteista. Häät olivat lähtölaukaus suurille väkivaltaisuuksille, ja niitä kutsuttiin myöhemmin nimellä Pariisin verihäät eli Pärtylylinyön verilöyly. Protestanttista uskoa tunnustavia ihmisiä, niin aikuisia kuin lapsiakin, tapettiin kaduille. Margareta oli järkyttynyt tajutesaan äitinsä olleen tapahtuman alullepanija. Vaikka tuoreen pariskunnan välillä ei varsinkaan verilöylyn jälkeen ollut minkäänlaista rakkautta, Margareta siirtyi miehensä puolelle. Äidistä ja tyttärestä tuli näin kilpailijat, mikä puolestaan heikensi Ranskaa sisäisesti. Pitkien juonittelujen ja uskonnonvaihtojen jälkeen Henrikistä tuli Ranskan kuningas. Valtaan päästyään Henrik päätti rakkaudetoman avioliittonsa Margaretan kanssa, ja tämä oli vapaa perustamaan oman hovin ja tekemään kuninkaallisille harvinaisen teon: julkaisemaan muistelmansa.

Kuninkaallisia häitä on historian saatossa järjestetty myös hyvin pienin menoin. Niin pienin, että edes molemmat puoliset eivät ole olleet paikalla. Vieraiisiin valtioihin puoliseksi lähetetyt prinsessat vihittiin joskus jo kotimaansa hoveissa käyttämällä sulhasen paikalla arvovaltaista sijaista. Näin tehtiin esimerkiksi syksyllä 1766, jolloin Englannin prinsessa Caroline Matildasta tuli Lontoos-

Sussexin herttuapari prinssi Harry ja herttuatar Meghan vihkimisensä jälkeen.

sa Tanskan kuningas Kristian VII:n puoliso ja Tanskan kuningatar. Vihkimisessä kuningasta tuurasi morsiamen oma isovelji, Yorkin prinssi Edvard. Hääjuhlat pidettiin vasta tuoreen vaimon purjehdittua Tanskaan.

Ranskan prinsessa Henrietta Maria ei päässyt omista sijaishäissään edes sisään kirkkoon, vaan hänet vihittiin Notre Damen ulkopuolella, koska hän oli katolinen ja hänen puolisonsa anglikaani. Tulevan puolionsa, kuningas Kaarle I:n, Henrietta Maria tapasi vasta kuusi viikkoa häiden jälkeen. Henriettan katolisuuden vuoksi häntä ei myöskään koskaan kruunattu kuningattareksi. Tämä ei estänyt häntä myymästä ja panttaamasta Englannin kruununjalokiviä sisällissodan aikana.

Kuninkaallisten sijaisten käyttäminen oli erityisen yleistä kastetilaisuuksissa. Kuninkaallisilla perheillä oli paljon lapsia, ja mitä lähempänä kruununperimystä lapsi oli, sitä korkea-arvoisemmat kummit hänelle pyydettiin. Ristiäisten takia ei kuitenkaan lähdetty matkustamaan maasta toiseen, ja niinpä kastemaljan äärellä saattoi seistä useita alempiarvoisia tuuraavia kummeja.

Vuonna 1923 Yorkin herttuan kanssa vihitty tuleva Englannin kuningataräiti Elisabet aloitti uuden kuninkaallisen tradition. Hänen morsiuskimppunsa laskettiin kirkossa olleelle tuntemattoman sotilaan haudalle. Elisabetin veli oli kaatunut ensimmäisessä maailmansodassa, ja Elisabet halusi eleellään kunnioittaa veljensä muistoa. Tämän jälkeen jokaisen tuossa kirkossa vihityn kuninkaallisen morsiamen kimppu on laskettu häiden jälkeen samalle haudalle. Elisabetin tytären, tulevan kuningatar Elisabet II:n häissä vuonna 1947 kimppu tosin katosi kesken juhlien, ja siksi hääparista jouduttiin ottamaan kahdet hääkuvat. Ensimmäisissä pari poseeraa vieraiden kanssa ilman kimppua ja toisissa, myöhemmin otetuissa, kahdestaan kimpun kanssa. Tämä ei ollut ainoa häissä sattunut kommellus. Prinsessan isoäidiltään lainaama tiara napsahti poikki kesken hääpuvun pukemisen. Tiara kiidätettiin nopeasti poliisisaattueessa kuninkaallisen kultasepän pajalle samalla, kun kuningataräiti rauhoitteli hermostunutta tytärtään.

Monacon ruhtinatar Grace poseerasi myös vuonna 1956 hääkuvassaan ilman kimppua. Hän piti kukkien sijasta käsissään pientä pitseillä kirjailtua Raamattua, joka oli suunniteltu yhteensopivaksi ruhtinattaren hääpuvun kanssa.

Häät olivat kuninkaallisille perheille niin tärkeitä tapahtumia, ettei edes sulhasen vaihtumisen annettu pilata hyviä suunnitelmia. Tanskan prinsessa Dagmar oli vuonna 1864 kihloissa Venäjän kruununperillisen Nikolain kanssa. Nikolai kuoli kuitenkin kesällä 1865, ja Venäjälle jo kotiutunut ja sulhaseensa kiintynyt Dagmar oli epätoivoinen. Ranskassa kuolleen Nikolain kerrottiin kuolinvuoteellaan toivoneen Dagmarin avioituvan hänen pikkuveljensä Aleksanterin kanssa. Vuoden kuluttua veljensä kuolemasta Aleksanteri sitten kosikin Dagmaria, josta tuli myöhemmin Venäjän keisarinna ja Suomen suuriruhtinatar Maria Fjodorovna.

Englantilainen prinsessa Mary jakoi Dagmarin kohtalon vuonna 1891. Kuningatar Viktoria piti älykästä ja vastuuntuntoista Marya hyvänä puolisona epä määräistä elämää viettäneelle pojanpojalleen Albert Victorille. Sulhanen kuitenkin kuoli ennen häitä vuonna 1892. Viktoria ei halunnut luopua hyväksi havaitusta miniäkandidaatistaan, vaan kehotti uutta kruununperillistä, Albert Victorin pikkuveljeä Georgea kosimaan Marya. Pari avioitui vuonna 1893, ja kuninkaaksi myöhemmin nimellä Yrjö V noussut sulhanen piti ahkeraa ja luke- nutta vaimoaan suuressa arvossa koko elämänsä ajan. Yrjöllä itsellään ei nimit- täin ollut kuninkaan työhön kuin merimiehen koulutus.

Häälahjat

Toisen maailmansodan jälkeen, vuonna 1947 avioituneen Englannin kruunun- prinsessa Elisabetin häiden tarjoiluissa pyrittiin varovaisuuteen, jotta juhlat ei- vät olisi herättäneet säännöstelystä kärsineessä maassa katkeruutta. Eräs huoles- tunut Yhdysvaltojen kansalainen lähetti tuolloin hääparille lahjaksi kalkkunan, jotta heidän ei tarvitsisi nähdä nälkää. Kalkkunan sijasta hääateriaalla tarjottiin peltopyitä, koska niiden liha oli säännöstelystä vapaata.

Prinssi William ajaa tuoreen vaimonsa Catherinen kanssa häpäivällisille autolla, jonka hänen isänsä oli saanut 21-vuotislahjakseen. Auton rekisterikilvessä luki JUST WED. Häitä vietettiin keväällä 2011 ja televisioitu tapahtuma keräsi yli kaksi miljardia katsojaa ympäri maailmaa. Catherinen Cartier-tiara oli lainassa kuningattarelta.

Nuoret tutustuivat jo vuonna 2001, kun he molemmat opiskelivat St Andrews'n yliopistossa Skotlannissa. Prinssi William kihlasi Catherinen marraskuussa 2010 samalla sormuksella, jonka hänen isänsä prinssi Charles oli aikoinaan antanut Williamin äidille, prinsessa Dianalle heidän kihlautuessaan helmikuussa 1981.

Vihkimisen jälkeen pariskunta sai kuningattarelta arvonimet Cambridgen herttua ja herttuatar, Strathearnin jaarli ja kreivitär sekä paroni ja paronitar Carrickfergus.

Myös Suomen valtio muisti hääparia 12 tusinalla Fazerin Finlandia-marmeladirasialla. Rasioiden kannessa on ollut vuodesta 1902 asti Englannin Pyhän Edvardin kruunu, koska kuningas Edvard VII kruunattiin kyseisenä vuonna. Tuolloin tuotteen nimi oli Kruunajaismarmeladi. Ruokaa saapui myös muualta: Australiasta hääparille lähetettiin 500 purkillista säilöttyjä ananaksia. Tästä viisastuneena kuninkaalliset hääparit ovat sittemmin toivoneet häälahjaksi pääasiassa tuenosoituksia omille hyväntekeväisyyskohteilleen. Ruotsin prinssi Carl Philip sai vuonna 2015 Ruotsin hallitukselta häälahjaksi oman luonnonsuojelualueen ja kahden istuttavan kajakin itselleen ja prinsessa Sofialle.

Kuninkaalliset eivät kovinkaan usein hanki uutta käyttömateriaa, monilta kun löytyy omasta takaa vuosisataiset varastot niin kiinteistöjä kuin huonekalujakin, joiden joukosta on löytynyt myös hyviä häälahjoja. Kun Englannin tuleva kuningas Yrjö V meni naimisiin, hänen häälahjoihinsa kuului muun muassa

entiselle kuningas Vilhelm IV:lle 70 vuotta aikaisemmin tehty astiasto. Ruotsin kruununprinsessa Victoria puolestaan sai vanhimmalta tädiltään, prinsessa Margarethalta häälähjaksi Victorian isoisälle kuuluneen kaappikellon.

Joskus harvoin kierrätyistä on tehty olosuhteiden pakosta. Vaikka Englannin prinssipuoliso Philip on syntyperältään sekä Tanskan että Kreikan prinssi, hänellä ei kihlatessaan vuonna 1947 Englannin kruununprinsessa Elisabetin ollut juurikaan omaisuutta. Niinpä Philipin äiti, Kreikan prinsessa Alice, lahjoitti pojalleen tiaraansa kuuluneita timantteja kihlasormuksessa käytettäväksi. Tämän jälkeen moni Englannin hoviin kihlattu morsian, kuten Catherine Middleton ja Camilla Parker-Bowles, on kantanut tunnesyistä perintösormusta.

Kuninkaalliset häälähjat ovat vuosisatojen ajan olleet suuria ja näyttäviä. Kun Portugalin prinsessa Katariina avioitui Englannin kuningas Kaarle II:n kanssa vuonna 1662, Portugali lahjoitti Englannille Intiasta Bombayn alueen. Katariina toi mukanaan myös oman teekalustonsa ja tutustutti uuden kotimaansa hovin teen juomiseen. Keittiövälineistä puhuttaessa mainittakoon, että ensimmäinen prinssi Harryn ja Meghan Marklen vastaanottama häälähja oli vuonna 2017 Suomesta lahjoitettu esiliina.

Häyö

Kuninkaallisen avioliiton katsottiin vuosisatojen ajan tulleen toimeenpannuksi, kun häyö oli vietetty ja ensimmäinen yhdyntä suoritettu. Hääparit johdateltiin tämän vuoksi hääjuhlien jälkeen yhteiseen sänkyyn, ja monien kohdalla avioliiton virallistamista jäätiin seuraamaan, jos ei samaan huoneeseen niin ainakin oven taakse. Mikäli avioliittoa ei ollut virallistettu yhdynnällä, se saatettiin mitätöidä. Avioparien seksielämä oli siis kaikkea muuta kuin intiimiä.

Englannin tuleva kuningas Yrjö IV meni naimisiin ainoastaan saadakseen isältään raha-apua velkojensa maksuun. Yrjö avioitui vuonna 1795 serkkunsa prinsessa Carolinen kanssa, mutta pariskunta ei tullut lainkaan toimeen keskenään.

Aurinkorannasta unelmoinut prinsessa Diana pääsi viettämään kuherruskuukauttaan Skotlantiin Balmoralin linnaan prinssi Charlesin suvun seurassa.

Yrjö joi häissään niin paljon, että sammui hääyönään lattialle sängyn viereen. Aamulla hän kiipesi krapulassa vuoteeseen, ja yhdeksän kuukauden kuluttua syntyi pariskunnan ainoa lapsi, prinsessa Charlotte. Tämän epäillään olleen ainut kerta, jolloin kuningas ja kuningatar olivat intiimissä kanssakäymisessä keskenään.

Englannin Henrik VIII mitätöi neljännen avioliittonsa miltei välittömästi, koska ei innostunut vaimostaan Anna Kleveläisestä, ja väitti, ettei tämä ollutkaan neitsyt, niin kuin hänelle oli kerrottu.

Myös Henrikin ensimmäinen avioliitto oli alkanut mitätöinnillä. Hänen iso-veljensä, Walesin prinssi Arthur oli avioitunut 15-vuotiaana espanjalaisen prinsessan Katariina Aragonialaisen kanssa, mutta sulhanen ja morsian olivat sairastuneet pian häiden jälkeen ja Arthur kuollut viiden kuukauden kuluttua. Kallisarvoinen morsian haluttiin pitää Englannissa, ja Arthurin pikkuveljestä Henrikistä suunniteltiin Katariinan uutta puolisoa. Katolinen kirkko ei hyväksynyt miehen avioitumista veljensä lesken kanssa, mutta Katariinan vannottua olevansa edelleen koskematon katsottiin, että avioliitto voitiin mitätöidä. Niinpä Katariina naitettiin uudelle kruununperilliselle Henrikille vuonna 1509.

Ranskan kruununperillinen Ludvig XVI avioitui 16-vuotiaana itävaltalaisen prinsessan Marie Antoinetten kanssa. Kruununprinssi ei kuitenkaan moneen vuoteen täydentänyt avioliittoaan nuoren vaimonsa kanssa, mikä aiheutti epätoivoa Ranskan ja Itävallan hallitsijoissa. Valtiollisesti katsottuna maiden välillä solmittu sopimus ei astunut lopullisesti voimaan, ennen kuin avioliitto oli täydennetty.

Versaillesin palatsissa on 600 huonetta. Kuninkaan ja kuningattaren makuuhuoneissa sänky oli myös näyttämö, jossa otettiin vastaan vieraita. Kuvassa Ludvig XV:n viimeisen rakastajattaren, du Barryn kreivittären yksityisempää mallia edustanut turkkilainen sänky vuodelta 1755.

Rakastajattaret

Rakkaudettomuus on ajanut kuninkaalliset etsimään itselleen tunteeseen pohjautuvaa suhdetta. Hallitsijalle tämä on ollut sallittua, mutta puolison sivusuhteen paljastuminen on ollut vakava asia. Hallitsija on edustanut valtiota, ja hänen pettämisensä on pahimmillaan merkinnyt aviorikoksen lisäksi myös maanpetosta. Hallitsijan fyysisellä olemuksella tai iällä ei katsottu olevan avioliiton onnellisuuden kannalta mitään merkitystä. Englannin 47-vuotias kuningas Henrik VIII oli pöyristynyt kuullessaan vuonna 1542, että hänen viides vaimonsa, 17-vuotias Katariina Howard, oli pettänyt miestänsä. Kuningatar mestattiin ja hänen rakastajansa hirtettiin ja paloiteltiin.

Avioerojen laillistuminen on vähentänyt aviorikoksen rikosmaisuuutta. Kuningatar Alexandran on kerrottu kutsuneen uskottomuudestaan kuuluisan miehensä kuningas Edvard VII:n kuolinvuoteen äärelle vuonna 1910 myös tämän pitkäaikaisimman rakastajattaren, Alice Keppelin. Keppel pääsi myös kuninkaan hautajaisiin, mutta tämän jälkeen hänen aikansa hovissa oli ohi. Isänsä monien rakastajattarien täyttämää elämää paheksunut seuraava kuningas, Yrjö V, oli poikkeuksellinen hallitsija, koska hän pysyi täysin uskollisena omalle vaimolleen eikä ottanut rakastajattarta. Eräällä Alice Keppelin jälkeläisistä, Camilla Shandilla, oli isisoäitiään parempi onni. Hän pääsi pitkään rakastajattarena oltuaan lopulta vuonna 2005 naimisiin Walesin prinssi Charlesin kanssa.

Ensimmäinen hallitsijan rakastajatar, jolle on annettu virallinen asema hovissa, oli 1400-luvulla Ranskassa elänyt kuningas Kaarle VII:n rakastajatar Agnès Sorel. Ulkonäkönsä vuoksi Agnès tunnettiin kutsuanimellä *Dame de beauté*, ja hänet ikuistettiin useisiin maalauksiin. Kuten monet myöhemmätkin hallitsijoiden rakastajattaret, myös Agnès toimi alun perin kuningattaren hovineitinä.

Ranskalaiset suhtautuivat hallitsijoidensa suhteisiin avoimemmin kuin muiden maiden hovit, ja Ranskassa rakastajattarien olikin mahdollista hankkia itselleen valtaa enemmän kuin muissa maissa. Kuningas Henrik II:n rakastajatar Diane de Poitiers oli 25 vuoden ajan Ranskan vaikutusvaltaisin nainen huolimatta siitä, että Henrikillä oli kuningatar ja että Diane oli kuningastaan 20 vuotta vanhempi. Ranskan kuningas Henrik IV:llä on laskettu olleen yli 30 rakastajattarta. Ranskan hovin esimerkin mukaan virallisen rakastajattaren käytäntö levisi muihinkin maihin osoittamaan jos ei muuta, niin ainakin kuninkaan valta-asemaa. Ranskan kuninkaallisista rakastajattarista kuuluisin oli Madame de Pompadour, joka toimi Ludvig XV:n rakastajattarena ja työtoverina 1700-luvulla miltei 20 vuoden ajan. Madame de Pompadour sai jopa harvinaisen kunnian kuolla Versaillesissa.

Rakastajattaret tekivät muutakin kuin viihdyttivät kuningasta. Koska he pääsivät lähelle kuningasta, he olivat linkki hallitsijan ja hovin välillä ja välittivät hänelle niin tietoja kuin juorujakin. Ilman rakastajattarta hallinnut Ranskan Ludvig XVI ei ollut tarpeeksi hyvin perillä kansansa oloista ja vaatimuksista. Mahdollisista koru- ja rahapalkkioista huolimatta rakastajattaren rooli oli epäkiitollinen, koska hänestä tehtiin helposti syntipukki kuninkaan huonoille päätöksille, kansa kun harvoin piti rakastajattarista. Asema oli myös epävakaa, koska kuninkaan huomiosta kilpailtiin hovissa päivittäin.

Lapsettomuuteen vetoamalla kuninkaiden on ollut mahdollista saada avioero. Koska kruununperillisen hankinnassa on ollut kyse valtion tulevaisuudesta, on kuninkaalla ollut monissa maissa oikeus vaihtaa kuningatar, mikäli perillisiä ei ole syntynyt. Iranin shaahi Mohammad Reza Pahlavi erosi vuonna 1958 vaimostaan Sorayasta, koska tämä oli todettu hedelmättömäksi. Soraya oli torjunut miehensä tarjouksen ottaa hänen rinnalleen toinen vaimo. Belgian kuningas Baudouin sen sijaan piti vaimonsa Fabiolan rinnallaan elämänsä loppuun asti, vaikka tämä ei ollut viiden keskenmenon jälkeen pystynyt saamaan lasta.

Poikalapsesta itselleen pakkomieltein kehittänyt Englannin Henrik VIII uskoi, että nainen pystyi vaikuttamaan odottamansa lapsen sukupuoleen ja että pojan synnyttäminen oli merkki siitä, että nainen aidosti rakasti häntä. Niinpä hän halusi kuvata kolmannen vaimonsa, kuningatar Jane Seymourin, rinnalleen maalauksissa, vaikka vaimo oli kuollut komplikaatioihin pian lapsen syntymän jälkeen. Jane oli synnyttänyt pojan, joten Henrik uskoi tällä vaimolla oleen häntä kohtaan kaikkein aidoimmat tunteet. Henrikillä oli tosin toinenkin poika, hänen rakastajattarensa Elizabeth Blountin vuonna 1519 synnyttämä Henry FitzRoy. FitzRoy tarkoitti ”kuninkaan poikaa”, ja sitä käytettiin kuninkaiden aviottomien lasten sukunimenä.

Kuninkaikat ovat suosineet rakastajattarina naimisissa olevia naisia, koska heidän kanssaan keskustelu ei ole herättänyt julkisuudessa yhtä paljon huomio-

Ranskan Aurinkokuninkaalla eli Ludvig XIV:llä oli elämänsä aikana yli 20 rakastajatar, puutarhurin tyttärestä Monacon prinsessaan. Jäätyään leskeksi hän avioitui yksityisesti Maintenonin markiisittaren kanssa. Liittoa ei virallistettu, eli markiisitar ei koskaan noussut kuningattareksi.

ta kuin naimattomien naisten kanssa seurustelu. Suhteissa mahdollisesti syntyneistä lapsista ei ole myöskään aiheutunut huolta naimisissa oleville naisille eikä kuninkaalle itselleen. Kuninkaan epävirallisille lapsille annettiin usein aatelistarvo, ja heidät pyrittiin pitämään hovissa, koska kuninkaat eivät pitäneet heitä häpeän aiheena, päinvastoin. Perillisten suuri määrä oli merkki vetovoimasta ja hyvästä mieskunnosta, lauman alfauroksen ominaisuuksista. 1900-lukua lähestyttäessä kohtelu muuttui tylymmäksi, ja raskaaksi tulleita prinssien seurassa nähtyjä neitoja ryhdyttiin passittamaan ulkomaanmatkoille epämääräisiksi ajoiksi.

Avioeron tai liiton mitätöinnin vuoksi asemansa menettäneet kuninkaan puoliset saivat luvan poistua hovista nopeaan tahtiin. Hyvässä tapauksessa he saivat käyttöönsä omat palvelijat ja asuttavakseen jonkin pienen maalaiskartanon tai linnan. Huonommassa tapauksessa heidät passitettiin luostariin. Näin suljettiin pois mahdollisuus siihen, että entinen kuningatar menisi uudelleen naimisiin ja saisi pahimmassa tapauksessa lapsia uuden miehensä kanssa. Pietari Suuren ensimmäinen puoliso, Venäjän tsaaritar Jevdokija suljettiin avioeron jälkeen luostariin ja lopulta vankiselliin, mutta vuonna 1727 yli 20 vuoden syrjässä olon jälkeen sellin ovi aukeni ja Jevdokija tuotiin takaisin hovin loiston keskelle. Hänen pojanpoikansa Pietari II oli noussut valtaistuimelle ja toi ainoan hengissä olleen lähisukulaisensa, isoäitinsä Jevdokijan takaisin hoviin. Kerrotaan, että Jevdokija ei kuitenkaan enää innostunut hovielämästä, vaan vetäytyi pian takaisin luostarin rauhaan.

Rakastajattaren ja kuningattaren asemat hovissa olivat hyvin erilaiset. Kuninkaalla ei välttämättä ollut minkäänlaista tunnesidettä vaimoonsa, mutta

kuningattaren ei toisaalta tarvinnut pelätä asemansa puolesta varsinkaan, jos hän oli onnistunut synnyttämään poikalapsen. Rakastajatar sai nauttia kuninkaansa huomiosta ja jopa rakkaudesta sekä tämän tuomasta taloudellisesta hyvinvoinnista, mutta hän ei voinut koskaan luottaa asemansa olevan vakaalla pohjalla. Kuninkaan huomiosta taisteltiin hoveissa päivittäin, ja nuoria naisia riitti niin hovineitoina kuin luotettujen miesten vaimoina. Harva rakastajattaria pitänyt kuningas tyytyi vain yhteen seuralaiseen, ja tiputus saattoi tulla hyvinkin nopeasti. Englannin kruununprinssi Edvard VIII:n rakastajatar Thelma Furness sai 1930-luvulla kuulla hylätyksi tulemisestaan palatsin puhelinvaihteelta, joka ilmoitti hänelle, ettei hänen puheluitaan enää yhdistettäisi palatsiin.

Rakastajattaren pitämistä on katsottu historiassa usein läpi sormien, ja sitä on pidetty miltei hallitsijan velvollisuutena. Mutta jos kuningas on mennyt rikokomaan tämän asetelman ja nostanut rakastajattaren vaimokseen ja kuningattarekseen, on seurauksena ollut paheksuntaa ja pahimmillaan jopa vallankaappaus. Kuninkaan on oletettu ajattelevan avioliittonsakin kohdalla maansa parasta, ja rakastajattaren, joka on poikkeuksetta ollut kuningastaan alhaisempaa syntyperää, naiminen on ollut merkki siitä, että hallitsija on luopunut velvollisuuksistaan henkilökohtaisten mielihalujen vuoksi. Kun Ruotsin epävakaa kuningas Eerik XIV avioitui 18-vuotiaan rakastajattarensa Kaarina Maununtyttären kanssa vuonna 1568 ja kruunautti tämän kuningattareksi, nousivat Eerikin veljet kapinaan ja syöksivät pariskunnan valtaistuimelta. Kaarina ehti olla Ruotsi-Suomen kuningatar vain muutaman kuukauden ajan.

”Rakastajattaren ottaminen” kuulostaa terminä hyvin viralliselta, mutta joskus kuninkaasivat tosiaan toimineet virallisia reittejä. Venäjän tsaari Nikolai I oli 1800-luvun alussa poliittisista syistä järjestetty naimisiin Preussin prinsessan Charlotten kanssa. Huolimatta siitä, että liitto oli järjestetty ja nuoret kuninkaalliset olivat kaukaista sukua toisilleen, he rakastuivat aidosti ja saivat seitsemän lasta. Kun tsaaritar myöhemmin sairastui, hänen lääkäriensä kielsi hallitsija-

parilta keskinäisen seksin, koska kuningattaren sydän oli liian heikko. Tsaari otti tällöin yhteisestä sopimuksesta rakastajattarekseen tsaarittaren hovineidon, ja jäätyään leskeksi tsaaritar piti hovineidon edelleen läheisenä palvelijattarenaan. Preussin kuningas Fredrik I valitsi 1600-luvun lopulla kuninkaallisen muodin mukaisesti yhden hovinaisistaan viralliseksi rakastajattarekseen ja palkitsi hänet avokätisesti. Mitään muuta hän ei hovinaisen kanssa sitten tehnyt, koska muuten hän olisi saanut pahan löylytykseen vaimoltaan.

Kuninkaalliset avioerot olivat harvinaisia, ja niiden sijaan huonoksi havaituista avioliitoista pyrittiin ulos mitätöinnin kautta. Eräs omituisimmista mitätöinneistä tapahtui vuonna 1540 surullisenkuuluisan Henrik VIII:n neljännen vaimon kohdalla. Henrikin puoliso oli ulkopoliittisista syistä valikoitu saksalainen prinsessa Anna. Kuningas hyväksyi uuden nuoren vaimonsa Hans Holbeinin hänestä maalaaman muotokuvan perusteella, mutta Annan saavuttua Englantiin Henrik huomasi, ettei totuus vastannutkaan muotokuvaa. Pari vihittiin, mutta mitään ei ollut enää tehtävissä. Kuningas ei välittänyt vaimonsa ulkonäöstä ja ilmoitti, ettei tämä voinut mitenkään olla neitsyt, kuten oli luvattu. Tämän Henrik oli päätellyt Annan rintojen muodosta. Avioliitto jäi täydentymättä ja mitätöitiin puolen vuoden päästä. Asemansa menettänyt Anna ei kuitenkaan jäänyt tyhjän päälle. Henrik halusi pitää huolta ex-vaimostaan ja lahjoitti Annalle linnan, joka oli aikaisemmin kuulunut hänen mestauttamansa vaimon numero kaksi, Anna Boleynin, perheelle. Anna pysyi Henrikin ystävänä loppuelämänsä ajan eikä koskaan palannut Saksaan.

Englannin myöhempi kuningas Kaarle II tunnettiin lempinimellä ”*Old Rowley*”, joka viittasi tunnettuun siitosoriin. Kuninkaalla oli lukuisia aviottomia lapsia rakastajattariensa kanssa, mutta ei yhtäkään vaimonsa kanssa. Hänen vaimonsa, portugalilaisyyntyisen kuningatar Catherinen suurimmaksi ansioksi jäi teenjuonnin vakinaistaminen Englannin hovissa. Teen lisäksi Catherine toi hoviin mukanaan Portugalista posliiniastioita. Kukaan Kaar-

len aviottomista lapsista ei perinyt kruunua suoraan, mutta vuosisatoja myöhemmin kahdesta hänen aviottomasta pojastaan periytynyt aatelisneito, lady Diana Spencer, avioitui Englannin kruununperillisen kanssa. Niinpä kruununprinssi William tulee aikanaan täydentämään Englannin hallitsijoiden jatkumossa olleen aukon olemalla ensimmäinen hallitsija, jonka sukupuusta löytyy myös Kaarle II.

Sairaudet

Kuninkaallisten vuosisatainen vimma vahvistaa omaa valtaansa naimalla vain toisia kuninkaallisia ja vastustamalla alempien säätyjen nousua hallitsevaan luokkaan synnytti monia vähemmän terveitä perillisiä. Vaikka hallitsijoiden ravinto oli muuta kansaa ravitsevampaa, se ei auttanut korjaamaan geneettisiä ongelmia. Näistä ongelmista surullisenukuisin on kuningatar Viktorian jälkeläisissä kulkenut verenvuototauti. Viktorian lapsenlapsenlapsi, Espanjan prinssi Alfonso menehtyi sairauden takia vuonna 1938, koska hänen autokolarissa saamansa vammat aiheuttivat hänelle normaalia rajummat sisäiset verenvuodot. Toinen Viktorian lapsenlapsenlapsista, Venäjän kruununperijä suuriruhtinas Aleksei kärsi samasta sairaudesta koko lyhyen elämänsä ajan, eikä hänen annettu loukkaantumisen pelosta leikkiä normaalisti juuri lainkaan.

Ruotsia hallitsevassa Bernadotten hallitsijasuvussa on esiintynyt sukupolvien ajan perinnöllistä dysleksiaa eli lukihäiriötä. Niin kuningas Kaarle XVI Kustaan, kruununprinsessa Victorian kuin prinssi Carl Philipin tiedetään kärsivän sanasokeudesta.

Vahvaleukainen keisari Kaarle V.

Pyhän saksalais-roomalaisen keisarikunnan mahtisuvun Habsburgien jäsenet kärsivät niin kutsutusta Habsburgien leuasta eli ylikasvaneesta alaleuasta, joka paheni sisäsiittoisuuden myötä. Vuonna 1459 syntyneestä Maksimilian I:stä alkaneen suvun jyrkempi leuka näkyi esimerkiksi keisari Kaarle V:llä. Kaarlen 1600-luvun lopulla eläneellä jälkeläisellä, Espanjan kuningas Kaarle II:lla terveysongelmat olivat pitkän sisäsiittoisuuden vuoksi jo erittäin pahoja. Hänen isänsä oli mennyt naimisiin oman siskonsa tyttären kanssa, ja kerrotaan, että epämuodostuneen leukansa takia Kaarle ei pystynyt pureskelemaan ruokaa kunnolla ja hänen puhumaan oppimisensa oli hidasta. Kaarle II tunnettiin lukuisten sairauksiensa vuoksi lisänimellä Noiduttu.

Katolinen kirkko kieltäytyi alun perin vihkimästä henkilöitä, jotka olivat toisilleen sukua lähemmin kuin seitsemän polven takaa. Tämä teki kuitenkin ylhäisön liitot hankaliksi järjestää, koska mahdollisia saman säädyn sisällä olevia puolisoita oli liian vaikeaa löytää. Niinpä ryhdyttiin soveltamaan sääntöä, joka salli liitot henkilöiden kesken, jotka olivat neljännen polven jälkeen sukua keskenään.

Lapsuus

Sanonnan mukaan kuninkaalliset ovat kuin ankoja, he talloivat omia lapsiaan. Kuninkaalliseen perheeseen syntyminen ei ole ollut mikään yksityistapahtuma. Vaikka kuningattaret vetäytyivät synnytyksen lähestyessä omaan rauhaansa, se ei tarkoittanut sitä, että he olisivat saaneet synnyttää rauhassa. Kyseessä oli valtakunnallisesti merkittävä tapahtuma, jota piti valvoa ja samalla todistaa, että lapsi todella oli kuningattaren tuottama eikä mikään ulkopuolelta tuotu vaihdokas. Kun Ranskan kuningatar Marie Antoinette monien vuosien odotuksen jälkeen vihdoinkin synnytti ensimmäisen lapsensa vuonna 1778, oli huoneeseen

**Kirja saatavilla
kustantajan
verkkokaupasta
www.docendo.fi sekä
hyvinvarustelluista
kirjakaupoista.**

Kultaan ja valtaan liittyvät tarinat ovat tarinoista kiehtorimpia

Kuninkaalliset ovat toista maata. He ovat harvinainen ja loputonta mielenkiintoa herättävä ihmisryhmä. Euroopan historia oli ollut vuosisatojen ajan niiden henkilöiden käsissä, jotka sattuivat syntymään kruunupäiksi, oikeisiin perheisiin. He avioituivat ja sotivat keskenään, ihailivat ja kadehtivat toisiaan ja pyrkivät kaikin tavoin pitämään sukunsa vallassa.

Kirjassa tutkitaan Euroopan kuninkaallisten elämää 1000 vuoden ajalta kruunuineen, vaakunoineen, linnoineen ja rituaaleineen. Missä he asuivat, keitä he rakastivat, kuka osasi työnsä ja kuka vihasi asemaansa. Kirjasta selviää, minkä maan kuninkaalla ei ole lainkaan kruunua, mikä on *kokoshnik*, ketä kuningatar ei päästetty omiin kruunajaisiinsa ja miksi Englannin kuningas oli Intian keisari.

Teos on myös oiva käytösopas: kuinka tulee toimia ja pukeutua, jos postista kolahtaa kutsu linnassa pidettäviin juhliin Suomessa tai ulkomailla? Kenelle silloin saa puhua ja miten ruokaillaan oikeaoppisesti?

Satu Jaatinen on turkulainen toimittaja ja tietokirjailija, joka on erikoistunut kuluttamisen ja viihteen historiaan. Kuninkaallisessa seurassa on hänen yhdeksäs tietokirjansa.

ISBN 978-952-291-740-9

KL 99.13

DOCENDO